

**І. Д. Горячов**

аспірант кафедри адміністративного і кримінального права  
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара  
ORCID: [orcid.org/0009-0001-4757-965X](https://orcid.org/0009-0001-4757-965X)

## **ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПАТЕНТУВАННЯ СЕКРЕТНИХ ВІНАХОДІВ ТА ЙОГО ТРАНСФОРМАЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ**

У статті досліджено комплекс проблем, пов'язаних із правовим захистом об'єктів інтелектуальної власності, яким надано гриф секретності. Розкрито механізми засекречування та періодичності їх перегляду, особливості розсекречування та ризику, що виникають у разі несанкціонованого витоку технічних рішень за межі України. Особливу увагу приділено питанню майнових прав розробників секретних винаходів, включно з можливістю заявлення державі майнової шкоди, спричиненої неможливістю повноцінної реалізації винаходу через режим секретності. Здійснено аналіз того, як у межах патентного права та законодавства про державну таємницю врегульовуються відносини щодо секретних винаходів, більшість з яких створюються в межах виконання службових обов'язків у структурі Міністерства оборони України. Подальша частина дослідження присвячена специфіці функціонування інституту секретних патентів в умовах воєнного стану та стрімкого розвитку оборонних технологій. Розглянуто відмінності між відкритими та секретними патентами, а також проаналізовано особливості їх реєстрації під час активних бойових дій. Особливу увагу приділено труднощам, що постають перед цивільними розробниками, які створюють технології подвійного чи оборонного призначення, а також ролі зворотного інжинірингу як інструменту підвищення обороноздатності держави. Теоретично обґрунтовано існування певної колізійності між патентуванням, що передбачає реалізацію прав інтелектуальної власності, й режимом засекречування, який суттєво обмежує такі можливості. У роботі також розкрито практичні проблеми взаємодії різних державних органів у питаннях обліку, захисту та контролю за використанням секретних винаходів. Висвітлено недоліки існуючого нормативного регулювання, зокрема відсутність чіткого механізму компенсації авторам за створення об'єктів, які не можуть бути комерціалізовані через режим секретності. Проаналізовано наявність прогалин у координації між Міністерством оборони, органами державної експертизи та уповноваженими структурами, що здійснюють управління оборонними технологіями, а також показано необхідність їх усунення для підвищення ефективності захисту інновацій. Особливу увагу приділено трансформаційним процесам, які відбулися після введення воєнного стану в Україні.

**Ключові слова:** патентування, секретні винаходи, захист інтелектуальної власності, воєнні технології, сфера оборони, реєстрація, доступ.

**Постановка проблеми.** Проблема права правового захисту системи інтелектуальної власності у сфері оборони на сьогодні, в умовах повномасштабного вторгнення на Україну країни-агресора, набуває все більшої актуальності. Про це яскраво свідчать і результати дослідження, яке проводилось у лютому 2024 року за дорученням Міністра оборони Р. Умерова (від 12.02.2024 № 848/уд) у підрозділах

Міністерства оборони та Збройних Сил України – Міністерство оборони не володіє жодним об'єктом права інтелектуальної власності, що свідчить про відсутність системності роботи у даному напрямі. Як зазначає один з керівників Головного управління військової юстиції Міністерства оборони з питань інтелектуальної власності: «... раніше ми не мали ефективної системи щодо захисту розробок у сфері

оборони. Наразі ми упроваджуємо механізми, що надають можливість захистити унікальні технології, створені нашими військовослужбовцями, щоб вони не були втрачені чи привласнені третіми сторонами» [1]. І вже у кінці 2024 року військовими інженерами Центру масштабування технологічних рішень в Україні запатентовано перший патент на детектор ворожих FPV-дронів «Вітряк». Наразі система кодифікована та введена в експлуатацію.

Разом з тим, перебування країни в умовах воєнного стану вимагає якнайшвидшої розробки сучасних воєнних технологій, відповідно, їх патентування, захисту та ефективного правового регулювання відносин, пов'язаних з їх реалізацією. Серед основних проблемних питань – правовий захист секретних винаходів в Україні (механізми та періодичність розсекречування, право на пред'явлення державі майнового збитку, який виник внаслідок упущених можливостей його використання, а також несанкціонований витік винаходів з України).

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання щодо реєстрації (патентування) секретних винаходів досліджували Г.О. Андрущук, Ю.Л. Бошицький, В.С. Дроб'язко, Я.В. Копиля, І.Л. Литвинчук, Ю. В. Осипова, Є.І. Ходаківський, В.П. Якобчук, Т. В. Ярошевська та інші. Проте перебування країни в умовах воєнного стану сприяло виявленню нагальної проблематики у даному напрямі, з метою усунення якої в останні роки внесено суттєві зміни у чинне законодавство, які потребують додаткового аналізу.

**Мета статті** – окреслення особливостей патентування секретних винаходів, у тому числі у воєнний період, окреслення проблематики та надання пропозицій щодо покращення ефективності системи захисту секретних винаходів в Україні.

**Виклад основного матеріалу.** Одним з різновидів винаходів є секретний винахід, на який одночасно поширюється дія права інтелектуальної власності та режим державної таємниці. Секретний винахід (корисна модель) – винахід, що містить інформацію, віднесена до державної таємниці [2]. Відповідно до п. 1 ст. 8

Розділу II Закону України «Про державну таємницю», у сфері оборони до державної таємниці відноситься інформація про винаходи, дослідження і розробку нових зразків озброєння в інтересах забезпечення національної безпеки і оборони та про результати таких досліджень і розробок [3].

Зазначимо, що винаходи, які мають гриф секретності, реалізуються завдяки нормам патентного права та законодавства про державну таємницю, як правило розробляються у межах виконання службових обов'язків і регулюються Положенням про патентно-ліцензійну, винахідницьку та раціоналізаторську роботу в системі Міністерства оборони України (МОУ), затвердженим наказом МОУ у вересні 2022 року. Пунктом 7 розділу 1 зазначеного Положення визначено, що охорона державної таємниці у процесі винахідницької роботи забезпечується згідно з нормами законів України «Про державну таємницю», «Про інформацію» та актів Кабінету Міністрів України. Контроль за дотриманням вимог зазначених правових документів здійснюють керівники, яким підпорядковані патентні підрозділи [4].

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», право на одержання патенту на службовий винахід має роботодавець винахідника» [2]. Роботодавець упродовж 4 місяців подає заявку до УкрПатенту на видачу патенту або ж передає право на реєстрацію іншій особі, або ж приймає рішення про збереження службового винаходу як конфіденційної інформації, потім укладає з винахідником письмовий договір про розмір та умови виплати винагороди [2]. У разі, коли роботодавцем приймається рішення про збереження винаходу як конфіденційної інформації, він може це зробити у вигляді комерційної таємниці, так як на відміну від винаходу (результат творчості), комерційна таємниця є як результатом, так і ідеальним об'єктом.

Винаходу (корисній моделі) надається гриф секретності у разі, якщо під час його (її) розробки використовувалась інформація, віднесена до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю. Крім того,

гриф секретності надається за рішенням державного експерта з питань таємниць, який визначає підстави та доцільність віднесення до державної таємниці інформації про винаходи (корисні моделі): призначені для використання у сфері оборони; які мають подвійне застосування, на підставі порівняльного аналізу ефективності цільового використання та за згодою автора (власника патенту) (п. 1 ст. 9 Розділу II ЗУ «Про державну таємницю») [3]. У разі прийняття державним експертом рішення про віднесення винаходу до секретного, ним визначається перелік осіб, які матимуть до нього доступ.

Рішення про віднесення патенту на винахід (корисну модель) до секретного підлягає реєстрації Службою безпеки України і повідомляється заявнику упродовж місяця з часу її надходження. Термін дії секретного патенту не відрізняється від відкритого, проте термін його дії напряду залежить від строку їх засекречуваності, який, відповідно, залежить від рішення про віднесення інформації до державної таємниці (Звід відомостей, що становлять державну таємницю України). Розсекречування чи зміна ступеня секретності таких винаходів (корисних моделей) також відбувається за участі державного експерта на прохання його власника у двох випадках: закінчення його дії; на підставі рішення суду [2]. Патентування секретного винаходу (корисної моделі) в іноземних державах, відповідно до Закону України «Про державну таємницю», заборонено.

Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» визначено, що за власником «залишається право розпоряджатися своїм правом», тобто можливість надати дозвіл іншій особі, (яка має дозвіл на доступ до такого винаходу, погодженого держекспертом, на використання секретного винаходу у власних цілях на підставі ліцензійного договору, у разі ж передачі права власності на винахід або корисну модель – виключно за погодженням з держекспертом [2]. Слід зазначити, що до секретного винаходу примусове відчуження не застосовується.

Єдиним випадком, за якого можливе отримання державою прав інтелектуальної

власності на секретні об'єкти, є фінансування їх розробки з державного бюджету [5, с. 7].

У період дії в Україні режиму воєнного стану та упродовж 30 днів після його скасування передбачено обмеження публікації заявок на видачу патенту, після завершення війни інформація, яка безпосередньо пов'язана із сферою оборони публікуватиметься виключно у офіційному бюлетені «Промислова власність» на веб-сайті УКРНОІВІ через Спеціальну інформаційну систему. Що стосується охоронних документів та додатків до них, вони міститимуть повну інформацію.

Як бачимо, законодавчо питання надання доступу до винаходів (корисних моделей) урегульовано. Разом з тим, їх розробниками є як військові, так і цивільні, доступ останніх, відповідно, суттєво обмежено. Як наслідок, для цивільних винахідників завдання щодо розробки технологій у сфері оборони дещо ускладнене. Зокрема, через відсутність доступу до винаходів з грифом секретності, вони досліджують рівень техніки лише за допомогою відкритих джерел інформації. Крім того, через певні комерційні труднощі у подальшій реалізації своїх прав, вони часто взагалі відмовляються від реєстрації винаходу.

Таким чином, патентування та засекречування вступають у певну «конфронтацію» – отримуючи патент заявник набуває права інтелектуальної власності на об'єкт, його реалізацію та отримання винагороди; засекречуючи його обмежує дані права, так як ні поширювати, ні пропонувати для використання не має права. Тобто «... рішення про засекречування унеможливорює ефективне використання винаходу в господарській діяльності» [6, с. 33; 7, с. 109].

Крім того, наявна ще одна проблема. Багато як конструкторських бюро, так і креслень озброєння у сфері оборони після незалежності України залишилися на території країни-агресора. Інженери у таких випадках використовували зворотній інжиніринг (зразки зброї розбираються, описуються, вимірюються, за результатами чого створюються креслення). У деяких випадках вони одразу

ж модифікуються, з урахуванням вимог сьогодення. Для прикладу, наявна інформація про те, що автомат Калашникова АК-47, який створено у 1947 році, скопійовано з німецької штурмової гвинтівки, розробленої та запатентованої у 1943 році [8].

Таким чином, завдяки реформі, ініційованій Міністром оборони, основним завданням якої було визначено: контроль за дотриманням інтересів Міністерства оборони при створенні та використанні об'єктів права інтелектуальної власності (патентування, облік, юридичний захист); стимулювання інноваційної діяльності завдяки реалізації функції «Єдиного вікна», а також інших заохочень для авторів і винахідників у сфері оборони; розробка правових та організаційних механізмів для масштабування створених у військах технологій (забезпечення права на винаходи, договори чи ліцензії, надання пропозицій розробникам; захист воєнних технологій та прав інтелектуальної власності, отриманих від партнерів) [9]:

– у серпні 2024 року при Головному управлінні військової юстиції Міністерства оборони (ГУВЮ Міноборони) створено відділ з питань інтелектуальної власності штатною чисельністю 9 осіб, чотири з яких наділені повноваженнями патентних повірених. Даний «крок вперед» досить таки важливий для нашої країни, адже завдяки цьому рішенням як військовослужбовці та військові частини, так і цивільні розробники у даному напрямі, матимуть можливість звернутися до зазначеного відділу з розробкою, отримати її захист, що сприятиме у подальшому як розвитку інноваційних технологій, так і посилити обороноздатність країни;

– у листопаді 2024 року внесено зміни до правової бази, яка регламентує охорону прав інтелектуальної власності у сфері оборони;

– на початку 2025 року Україною підписано 27 безпекових угод з різними країнами щодо захисту оборонних технологій, переданих їй у користування;

– у січні 2025 року створено Управління з питань інтелектуальної власності ГУВЮ Міноборони та ДП «Агенція з питань інтелектуальної власності в оборонній сфері»;

– у березні 2025 року запроваджено «Єдине вікно» у відносинах між авторами та винахідниками;

– у жовтні 2025 року створено Управління з питань інтелектуальної власності при Міністерстві оборони України.

На сьогодні у Верховній Раді України зареєстровано два законопроекти № 13110 «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку із проходженням військової служби» та № 13111 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку із проходженням військової служби», якими передбачено, що: особисті немайнові права належатимуть військовослужбовцю, який є автором чи винахідником об'єкта; майнові права буде набувати держава в особі Міністерства оборони чи іншого органу за місцем проходження служби; будуть усунуті перешкоди щодо масштабування технологічних рішень завдяки чітким повноваженням Міністерства оборони України на надання ліцензії. Крім того, внесено відповідні зміни і щодо забезпечення належної винагороди військовослужбовцям за створені ними об'єкти інтелектуальної власності.

**Висновки і пропозиції.** Підводячи підсумок, зазначимо, інститут секретних винаходів займає важливе місце в системі патентного права та забезпеченні національної безпеки. Введення в Україні воєнного стану певним чином сприяло запуску дієвої системи управління та захисту інтелектуальної власності у сфері оборони, а також взаємодії та підвищенню довіри країн партнерів, які надали воєнні винаходи для використання.

#### **Список використаної літератури:**

1. Україна отримала перший патент на військову технологію детекції FPV-дронів «Вітряк М». URL: <https://rubryka.com/2024/11/09/fpv-droniv-vitryak-m>.
2. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.93 р. № 3687- XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.
3. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII.

- URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12?find=1&text=секретний+-винах#w2\\_1](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12?find=1&text=секретний+-винах#w2_1).
4. Про затвердження Положення про патентно-ліцензійну, винахідницьку та раціоналізаторську роботу в системі Міністерства оборони України: наказ Міністерства оборони України від 20.09.2022 № 287. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1418-22#Text>.
  5. Москалюк Н.Б. Особливості правового статусу держави як суб'єкта права інтелектуальної власності на секретні винаходи та корисні моделі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 54–58.
  6. Андрощук Г.О. Інститут секретних винаходів як фактор забезпечення національної безпеки. *Наука та наукознавство*. 2020. № 4 (110). С. 24–43.
  7. Остапенко Г.З., Чомахашвілі О.Ш. Актуальність правової охорони секретних винаходів в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Серія: «Право». Вип. 74. Ч. 1. С. 107–112.
  8. Резницька О. Інтелектуально озброєний. *Юридична практика*. № 49-50. URL: <https://pravo.ua/articles/intelektualno-ozbroieni>.
  9. Реформа охорони прав інтелектуальної власності у системі Міністерства оборони України: дорожня карта. URL: <https://uba.ua/documents/Ключові%20заходи%202024/IP%20UKRAINE%20NOW%202024/1%20Сесія%20Костін%20Ілля.pdf>.

### **Goryachov I. Peculiarities of legal regulation of patenting of secret inventions and its transformation in wartime conditions**

*The article examines a set of problems related to the legal protection of intellectual property objects that have been given a secrecy label. The mechanisms of classification and the frequency of their review, the features of declassification and the risks that arise in the event of unauthorized leakage of technical solutions outside Ukraine are disclosed. Particular attention is paid to the issue of property rights of developers of secret inventions, including the possibility of claiming property damage to the state caused by the impossibility of full implementation of the invention due to the secrecy regime. An analysis is made of how relations regarding secret inventions are regulated within the framework of patent law and legislation on state secrets, most of which are created within the framework of official duties in the structure of the Ministry of Defense of Ukraine. The further part of the study is devoted to the specifics of the functioning of the institute of secret patents in conditions of martial law and the rapid development of defense technologies. The differences between open and secret patents are considered, and the features of their registration during active hostilities are also analyzed. Special attention is paid to the difficulties faced by civilian developers who create dual-purpose or defense technologies, as well as the role of reverse engineering as a tool for increasing the state's defense capability. The existence of a certain conflict between patenting, which involves the implementation of intellectual property rights, and the secrecy regime, which significantly limits such opportunities, is theoretically substantiated. The paper also reveals practical problems of interaction between various state bodies in matters of accounting, protection and control over the use of secret inventions. The shortcomings of the existing regulatory regulation are highlighted, in particular the lack of a clear mechanism for compensating authors for the creation of objects that cannot be commercialized due to the secrecy regime. The gaps in coordination between the Ministry of Defense, state expertise bodies and authorized structures managing defense technologies are analyzed, and the need to eliminate them is also shown to increase the effectiveness of innovation protection. Special attention is paid to the transformation processes that occurred after the introduction of martial law in Ukraine.*

**Key words:** patenting, secret inventions, protection of intellectual property, military technologies, defense sector, registration, access.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025

Дата публікації: 19.12.2025